

UMĚNÍ & KRITIKA

Don Quijote na (jiho)české návsi

JIŘÍ HÁJÍČEK A JEHO OSUDOVÉ VZTAHY
K ZEMI ZAMYŠLENÉ

TEXT A FOTO: JIŘÍ PEŇÁS

Kdysi byla velmi oblíbenou, možná i nezbytnou součástí domácích knihoven po linii Plzeň – České Budějovice a možná i kousek dál, tedy v prostoru jihozápadních Čech, trilogie bělčického učitele a písmáka Ladislava Stehlíka (1908–1987) *Země zamyšlená*. Byly to kulturní místopisy na pomezí eseistiky a beletrie, v nichž rozvázný a rozvláčný autor „kreslil“ svůj milovaný kraj, kterému zasvětil celou svou mysl, jež se sama stala také součástí té „zamyšlené“ krajiny. Z pohledu dejme tomu světáka, kosmopolity, světoobčana to byla činnost až směšně omezená, zaobírající se stále jen kapličkami, selskými dvorci a staveními, lukami a háji té podmáčené, poněkud těžkopádné a zasmušilé země. Stehlík žil v době, kdy nemohl psát „o všem“, a jeho povaha byla navíc zcela nekonfrontační, však ho také Václav Černý znectil v pamětech jako prototyp českého produčitele a příkrčeného tichošláпка.

Ale dobu, místo a čas si člověk úplně nevybírá, větší část toho je mu osudem určeno. Důležité je, co s tím udělá a čemu tu svou vášeň zasvětit. A věrnost „svému kraji“ je druh vášně, která má svou pravdu a opodstatněnost. Je to poctivá odpověď na tendenci světa, ve kterém vše začíná splývat a měnit se v jednu nerozlišitelnou šed' a banalitu.

To už ale nepíšu o Ladislavu Stehlíkovi, který mi posloužil jen k úvodu do regionalistiky, ale o Jiřím Hájíčkovi (57), spisovateli, který by se možná takovému srovnání podivil, ale někdo to konečně udělat musel. Hájíček je ovšem na rozdíl od písmáckého místopisce Stehlíka ryzí prozaik, autor epických skladeb, povídek, novel a románů, ve kterých realistickým a psychologicky poctivým, to znamená tradičním, rukodělným a neokázalým způsobem vytváří „krajinu“ lidských typů a charakterů, jež obývají jeho životní a literární

prostor. Tím jsou tedy venkovské jižní Čechy, jejichž „zamyšlený duch“ se ideálně stýká s Hájičkovým empatickým a pozorovatelským naturelem. Ten se projevuje soucitem a přesným vhladem do situací jeho postav, které čelí všedním poměrům, jejichž tíha na ně ale klade největší nároky. Dramata jeho příběhů se odehrávají pod povrchem, odvíjejí se pozvolně, bez velkých zvratů a výkyvů. Čtenář se musí vyrovnat s jistou staticností a pomalostí, která je však řízená a má svůj strategický smysl. Vzniká tak základní ladění jeho knih: tím je vlídný smutek a prohlubující se atmosféra zániku či zánikání ne snad světa jako takového, ale toho vesnického zajisté.

Po románech „jihočeské elegie“ *Selský baroko* (2005) a *Rybí krev* (2012), ze které dostal Magnesii Literu, a po románu *Dešťová hůl* (2016), knize možná nejosobnější, neboť v ní zobrazil krizi nejen vesnice, ale i člověka, který může mít k autorovi nejbližší, intelektuála, jenž tápe mezi vykořeněním a hledáním nějakých jistot, se nyní dostává do ryzí přítomnosti, do našich dnů. V nich se tiše, bez většího zájmu většinové společnosti odehrává možná poslední kapitola vesnice, jak ji historie kdysi utvořila. Román se jmenuje *Drak na polní cestě* a je to asi nejpolitičtější Hájičkova próza, což je ovšem řečeno s výhradami, neboť je to autor, který není nikdy explicitní a politika je vždy zapuštěna do příběhu jako jedna z jeho součástí.

Nuže, tím drakem je jakási dravá investiční společnost (jmenuje Dragon a. s.), která vykonává nájezd na vesnický zemědělský podnik, prostě skupuje podíly drobných akcionářů s úmyslem podnik převzít a pravděpodobně zlikvidovat. Říká se tomu nepřátelské převzetí. Zemědělský podnik, na který se dravci zaměřili, se ve vesnici Lhotec drží nad vodou díky úsilí dvou unavených stárnoucích mužů, kteří to ale nechtějí vzdát. Ekonom Tomáš je padesátník poněkud otlučený životem po stránce osobní i profesní, ale selská palice a jihočeský zaprputilec, který se rozhodl drakovi postavit. Po boku mu stojí jeho věrný souputník Vlasta, zootechnik, se kterým podnik kdysi na začátku devadesátých let dávali dohromady, udržovali ho všemu navzdory, přesvědčovali ostatní, že to má smysl a že život na vesnici má nějaké opodstatnění. Tedy že to není jen náhodné místo mimo město, kde zůstali jenom zoufalci nebo ti, kteří shodou okolností z nějakých důvodů nežijí ve městě. Nýbrž že vesnice je specifická hodnota se specifickým obsahem a způsobem života. Základní roli v ní má kontinuita čili předávání dědictví, které je hmotné i duchovní. Obojí je velmi ohrožené a o obojí se musí bojovat – a to i navzdory obyvatelům vesnice.

**VZNIKÁ TAK
ZÁKLADNÍ LADĚNÍ
JEHO KNIH: TÍM JE
VLÍDNÝ SMUTEK
A PROHLUBUJÍCÍ
SE ATMOSFÉRA
ZÁNIKU ČI ZANIKÁNÍ
NE SNAD SVĚTA
JAKO TAKOVÉHO, ALE
TOHO VESNICKÉHO
ZAJISTĚ.**

Symbolem toho boje je v románu Tomášovo úsilí o záchranu historického stavení se vzácnou klenbou, Peštovny: pomalu nikdo už ve vesnici o to nestojí, je to pro ně jen barabizna, která překáží. Boj o záchranu jediné památky v malé obci (lze předpokládat, že všechny domy už jsou zničené „rekonstrukcemi“) je bojem donkichotským, pro nějž pomalu není možné najít spojence. Hájiček vidí a zná obyčejný venkovský život natolik dobře, že u něho není ani stopa po idyle, naopak zpravidla je vesnické prostředí poničeno ještě víc než to městské, neboť se hůř brání rozkladu. Nemá se již čeho chytit materiálně ani duchovně – typická je nepřítomnost náboženství, které už jako by vůbec nemělo v takovém opuštěném společenství místo. Lidé žijí v duchovním vzduchoprázdnu, ne snad úplně špatně, ale bez zakotvení a bez přesahu toho, co bezprostředně den ze dne zažívají. Eroze do vesnice přichází sice zvnějšku, ale stav venkova jí napomáhá a jde vstříc. Proti rozkladu se postaví vždy jen outsideri a idealisté, kteří ale stejně musejí podlehnout, byť jim samozřejmě tato porážka ve vyšším smyslu stála za to.

Základem opuštěného hmotného dědictví je půda a vztah k ní. To je ostatně základní komponenta Hájičkových románů, v nichž poměr k půdě má charakterotvorný význam. Ten se vytvářel po generace, držel národ, který se de facto ze selského stavu vyvinul, procházel pak tvrdými zkouškami, z nichž obzvláště zničující bylo združstevňování a s ním spojený pokus o zničení selského stavu, ale ještě nemuselo být úplně dokonáno. Po listopadu 1989 blikla přece jen naděje, že něco může být obnoveno, že se cosi jako sepětí vesnice s půdou a hospodařením na ní může obnovit – a s tím také selské ctnosti. Jenže přišly mnohem zásadnější rány, nikoli už ideologické, ale civilizační. A soudobý stav konzumní civilizace jako by vůbec se vztahem k půdě nepočítal. V Hájičkových posledních románech je tento stav znázorňován na osudech lidí, kteří už téměř nebo zcela rozvázali poslední vazby k vesnickému životu, který je na nejvyšší obtěžující břemenem, jehož se rádi zbaví. Chtějí do města, chtějí žít individuálně, kulturně (nebo aspoň mít tu iluzi), bez zátěže povinností a odpovědnosti, s možností volně nakládat sami sebou. Takovou postavou je v knize učitelka hudby Kristýna, která se na chvíli na vesnici vrací, ale jen proto, aby se přesvědčila, že tam už žít nemůže. Její vztah s Tomášem je krátkou chimérou, která se musí rozplynout. V každé Hájičkově knize nějaká taková postava je, aby vedla polemiku s odcházejícím světem. Hájiček přitom není jednoznačně proti ní, sám již žije ve městě, je si vědom, že život

na vesnici opravdu není pro každého, a především že zanikl hlavní důvod pro vesnický život: hospodaření na půdě, která bude předána dál. Není komu. Na místo dědiců nastupují draci. Bez kořenů, bez sentimentu, bez zakotvení. Ke svému predátorskému „podnikání“ vlastně už vesnici nepotřebují, jen by jim překážela.

Takové knihy, jaké píše Jiří Hájíček, tedy knihy s „obyčejnými“ postavami včleněnými do realistickeky vylíčeného a poznaného prostředí, kdysi představovaly hlavní proud literární produkce. Měly své čtenáře a svůj sociální *raison d'être*. Společnost, a to bez ohledu na to, jaký byl u moci režim, jaksi očekávala, že její stav bude reflektovat právě tzv. společenský román: kdysi se totiž věřilo, že romány jsou – Flaubertovým výrazem – „zrcadla rozestavená podél cest“. Tyto touhy bohužel společnost ani literatura již nemají. Ne že by lidé nebyli zvědaví na „příběhy obyčejných lidí“, ale tyto potřeby satu-

rovaly televizní seriály a celý přidružený průmysl, do něhož nastoupili ti, kteří by před takovými stolety psali románové kroniky: nenapsali by třeba takoví bratři Mrštíkové *Rok na vsi* rovnou jako televizní seriál?

Kdysi mě napadlo, jestli Jiří Hájíček nepíše své jihočeské „kroniky“ jako literaturu proto, že za ním do Českých Budějovic zatím nepřijel žádný dramaturg a neřekl mu, ať to rovnou zkusí jako televizní scenárista, že mu za to lépe zaplatí, a zcela jistě tak pokryje i širší publikum. Ted' už jsem si jist, že k tomu, že zůstal u románů, měl hluboký a niterný důvod. Spočíval ve věrnosti svému talentu, který je spojen s osudem toho, co mu je drahé a na čem mu záleží. A na vyjádření takového citu není lepší a trvalejší prostředek než literatura. Navzdory tomu, že ji asi čeká podobný osud jako vesnici. ■

Jiří Hájíček: Drak na polní cestě. Host, Brno, 245 str.

Jiří Hájíček je ryzím prozaikem, autorem epických skladeb, povídek, novel a románů, ve kterých realistickým a psychologicky poctivým, to znamená tradičním, rukodělným a neokázalým způsobem vytváří „krajinu“ lidských typů a charakterů, jež obývají jeho životní a literární prostor. Foto: Profimedia.cz

